

Konrad Planman

*Tungmannina
purjelaivalla Amerikkaan*

Merimiehen seikkailut merellä ja maalla

Jungmannina purjelaivalla Amerikkaan

Merimiehen seikkailut merellä ja maalla

Konrad Planman

Copyright © **2019** Lea, Ahti, Seija ja Anne Planman

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-0958-0

Lukijalle

Konrad oli nuorena orvoksi jäänyt ison perheen keskikastiin v. 1891 syntynyt poika Hämeen Jokioisista. Perheen hajotua hän lähti 11-vuotiaana ensin Helsinkiin ja sitten merille ansaitsemaan elantoaan. Piippumuurari-isän perintönä olivat ohjeet: ”Ole rehellinen ja rehti äläkä koske viinaan ja tupakkaan”.

Näillä eväillä Konrad seilasi maailman meriä purjelaivoilla ja antoi myös oman panoksensa Amerikan rakennustyömaille. Vuonna 1971 hän asui vanhimman poikansa Urho Planmanin luona Varkaudessa ja innostui lastenlastensa toivomuksesta kirjoittamaan huimia seikkailujaan paperille 80-vuotiaana ukkina. Kuulakärkikynällä syntyi ruutupaperille tekstiä noin 50 sivua.

Urho innostui kirjoittamaan puhtaaksi isänsä seikkailut uudella kirjoituskoneellaan. Kirjan varsinainen teksti on täysin autenttista Konradin käsialaa (vain kirjoitusvirheitä ja paikannimiä oikaistu). Tietokoneelle tekstin siirsivät ja oikolukivat Seija Planman ja Ari Jäntti. Epilogin ovat kirjoittaneet Urhon lapset Lea, Ahti, Seija ja Anne Planman käyttäen lisäksi Konradin vielä elossa olevilta lapsilta Elsie Hatchilta ja Keijo Planmanilta saatuja tietoja.

”KAUAN ELÄNEEN ELÄMÄNKERTAA”

Konrad Planmanin muistelmat

Kirjoittanut Konrad Planman,

s. 28.6.1891 Jokioinen, k. 18.8.1979 Hyvinkää

Kopioinut kirjoituskoneella alkuperäisestä v.1991 Urho Planman

Stilisoinut ja lisännyt otsikoita v. 2011 Seija Planman

Katselin tässä erään kerran Linnan kirjoittamaa teosta 'Täällä Pohjantähden alla'. Se vei minut muistoissani nuoruuteni kotipitäjään ja Jokioisten kartanoon, jonka alustalaisena synnyin kesällä 1891. Siellä myös sain 11-vuotiaana neli-vuotisen kansakoulun päästötodistuksen. Nyt, vuonna 1971, olen jo täyttänyt 80 vuotta. Yritän silti parhaani mukaan totuudessa pysyen kertoa menneistä ajoista ja nuoruuteni monista seikkailuista.

Lapsuus Jokioisissa, v. 1891-1903

Aloitin koulunkäynnin 7-vuotiaana. Matkaa kouluun oli kolme kilometriä, joka taittui kävellen aamuin illoin. Tuntuihan se alkuun rasittavalta, mutta siihen piti tottua. Voin olla kiitollinen mahdollisuudesta käydä koulua, koska tuohon aikaan monet torppareitten ja mökkiläisten lapset eivät voineet saada koulusivistystä tuonkaan vertaa. Perheemme oli kahdeksanhenkinen.

Koska olimme köyhiä, lastenkin piti auttaa osaltaan toimeentulossa. Heti keväällä, kun kesäloma koulusta alkoi, minäkin jouduin isompiin torppiin kesätöihin. Torppia oli useita ja työ oli kovaa. Näin kartanonherrat saivat halpaa työvoimaa.

Ensimmäisenä perheeseen syntyi vanhin veljeni Henrik Gabriel, sitten Jalmari. Sitten synnyin minä, Konrad Luther, ja seuraavaksi pojista Lauri Verner. Yrjö-veljeäni en koskaan nähnyt, sillä hän kuoli vauvana. Viimeisimmäksi syntyi ainoa sisaremmme Venla, jota kyynelin yhä muistan. Kaunis valkottukkainen, sinisilmäinen siskoni sai Hennalan vankileirillä kärsittyään kuolettavan taudin, joka vei hänet ennenaikaiseen kuolemaan. Hän joutui kansalaissodan aikana punaisten keittiöapulaiseksi ja vangiksi, eikä hänen terveytensä kestänyt sitä.

Siirryinkin nyt meidän poikien kohtaloon. Neljä poikaviikaria siinä kotona oltiin. Jäihän siitä muistiini eräs juttu, jonka vanhin veli sai aikaan. Hän otti isän tupakkipussin sekä piipun. Hän sanoi, että nyt mennään tupakoimaan tuonne kalionkoloon. Sanoimme paikkaa masuksi. Se muistutti jättäläisnää. Noin parisataa metriä oli pitkää ylösnousua, sitten jyrkkä lasku niin kuin nenän alle. Sinne laskeuduimme pitkän aidaksen avulla. Alas päästyämme otimme varovaisuussyystä aidaksen alas, ettei kukaan tietäisi, että olemme siellä. Sitten se piipunpoltto alkoi. Vanhin, Henry, poltti piipullisen. Sitten tuli Jalmarin vuoro. Minä odottelin jännityksellä kädet housuntaskussa vuoroani, jota ei tullutkaan.

Isä nimittäin huomasi savun nousevan ja huusi: ”Mitäs te pojat siellä teette?” Emme tohtineet tulla ylös isän ollessa siinä, sillä selkäsauna odotti. Viivyttelimme siinä pimeään asti, vaan nälkä ja pimeys ajoivat kotiin. Nukuimme kolmissin samassa sängyssä: minä keskellä, Henry seinän puolella ja Jalmari laidalla. Henricki oli vähän ’diplomaatti’ ja vaihtoi minut seinän puolelle ja meni itse keskelle. Isän vyötä pelättiin. Hän löi jonkun kerran ja kysyi: ”Kuka otti tupakkivehkeet?” Henry tunnusti, että hän sen teki ja sanoi: ”Poltin piipullisen.” Jalmari sanoi polttaneensa puoli piipullista. Minä sain, etten polttanut, kun en kerinnyt saamaan vuoroani. Isä vannotti, että onko asia tosi. Vakuutimme, että totta se on. Isä sanoi: ”Parasta on antaa olla sen viimeisen kerran.” Minulle ainakin oli parikymmentä vuotta, etten polttanut ja sen jälkeenkin olen koko ikäni tullut toimeen tupakatta.

Sitten kerron yhden koulumuiston, jota en unohda milloinkaan. Taisin olla 10-vuotias, kun käsityötunnilla tuli riita höylästä. Eräs parempiosainen tuli ottamaan minulta höylää. En halunnut antaa sitä ja meille tuli tappelunajakka. Silmä kertaa minulta jäi lihalauta höyläämättä, koska opettaja määräsi minut antamaan höylän pois. Rangaistukseksi opettaja löi minua karttakepillä. Hän otti kiinni minun lapsensormistani, taivutti kämmeneneni ylöspäin ja löi. Käteeni otti kovasti kipeää ja minulta pääsi itku. Mielestäni kärsin vääryyttä. Pari viikkoa käteni oli niin kipeä, etten voinut kynäkkään pitää kuin pikkusormen ja peukalon välissä.

En tohtinut tätä isälleni kertoa, sillä arvasin että laki ei ollut puolellani, mutta isäni laki olisi ollut toinen. Isäni oli tulli-
luontoinen, ja varmaan olisi opettaja saanut kärsiä samoin kuin minä. Seuraavan keskiviikon käsityötunnilla opettaja sanoi, että nyt on Konradin vuoro käyttää höylää. Sanoin: ”En voi pitää höylästä kiinni, kun opettaja löi liika kovaa käteeni.” Hän pyysi: ”Näytä kättäsi.” Minusta näytti, että hän vähän ikään kuin säikähti ja kysyi, näytinkö isälle. Sanoin näyttäneeni äidille kylläkin, mutta että isäni ei ollut kotona sillä kertaa.

Äitini oli syntyjään Pohjanmaalta, Teerijärveltä, Kuulamin kylästä (KOLAM, SP). Hän oli Maria Sofia Malm nimeltään (kirkonkirjassa Maria Sofia Aspfors, SP). Äidistäni en paljon muista. Kuollessaan hän oli muistaakseni 38-vuotias (43-vuotias kirkonkirjojen mukaan; kuolinaika 2.6.1903, SP).

Muistan äidistäni kirkkomatkan, kun eräänä pyhäaamuna läksimme kirkkoon. Sinne oli noin kolmen kilometrin matka. Hänellä oli musta puku, mustat kiiltävät helminauhat kaulassaan ja musta huivi hänellä oli päässään. Hän oli hyvin sairas ja heikko. Äitini istui ison kiven päälle ja itki kovasti ja minuakin itketti. Tästä matkasta oli kulunut 21 vuotta, kun menin kotipuoleen. Etsin sitä kiveä, vaan maantien levityksen tähden se oli poistettu. Äitini oli hyvä ompelija. Hänen yllään kirkkomatkallamme ollut musta puku taisi olla hänen viimeinen itselleen ompelemansa puku.

Olisipa niitä lapsuuden muistoja paljonkin. Kerron vielä isäpapastani. Hän oli hyvä kasvattaja meitä poikaviikareita kohtaan. Hän oli hyvä työmies. Talvet hän teki puutöitä ja kesät muurarin töitä. Erityisesti hän muurasi tehtaitten savupiippuja Viipuria myöten, enimmäkseen urakalla. Pyhät hän oli kotona perheensä luona. Aina saimme ankarat varoitukset, että äitiä piti totella, eikä naapurin poikien kanssa saanut riidellä eikä tapella. Toki meidän kesken tuli usein riitoja, kuten varmaan muissakin perheissä. Kun oli neljä poikaa, sitä ei voinut välttää.

Kesäisin tuli usein käytyä kartanon herne- sekä juurikas-maita verottamassa. Alat olivat laajat, eikä meitä erottanut kartanosta kuin Loimijoki, joka sekin oli puomeilla halkaistu. Järeät tukit olivat meidän puolella jokea ja pienemmät tukit kartanon puolella. Noin kilometrin päässä metsän reunassa oli vahtimestarin tupa. Hänellä oli koiria, jotka hän usutti meidän poikaviikarien perään. Huomasimme heti, etteivät koirat olleet hyviä liikkumaan tukkien päällä, kuten me pojat. Pikkutukeista selviydyimme helposti hernetukot kainalossa, mutta koirat eivät pysyneet pikkutukkien päällä. Niiden oli pakko päästä takaisin omalle puolelleen jokea uimalla. Me pojat pääsimme helposti yli sen joen. Jos naapurit näkivät, ei kukaan paljastanut meitä, koska heidän poikansa tekivät samat temput.

Kirjassa kuvataan 1891 syntyneen suomalaisen Konrad Planmanin selviytymistarinaa 1900 luvun alkuvuosikymmeninä. Hän lähti perheen hajotessa 11 vuotiaana töihin Helsinkiin ja sitten 16 vuotiaana merimieheksi Amerikkaan matkaavaan purjelaivaan. Monien seikkailujen ja vaarallisten käänteiden jälkeen hän palasi Suomeen vaimonsa ja pienen tyttärensä kanssa. Teksti on autenttista, Konradin itsensä 80-vuotiaana muistiin merkitsemää.

Konrad tässä noin 80-vuotiaana 1960-luvun lopulla, niihin aikoihin, kun hän kirjoitti muistelmansa talteen kuulakärkikynällä ruutupaperille. Konrad ei koskaan kokenut itseään vanhaksi, vaan totesi olevansa "kauan elänyt". Kun Konradilta kysyi, miten hän voi, oli vastaus selvä: "Mikäs tässä on eläessä valmiissa maailmassa."

